

Віталій Батушан,
*аспірант кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ*

Особливості впливу політичного лідерства на державне управління в контексті трансформації українського суспільства

У статті досліджуються особливості впливу політичного лідерства на державне управління в контексті трансформації українського суспільства. Автор акцентує увагу на об'єктивній здатності політичного лідерства забезпечити професійний рівень державного управління.

Ключові слова: вплив, державне управління, політична система, політичне лідерство, політичний лідер, політична відповідальність, політичний досвід, трансформація, українське суспільство.

This article investigates the political influence of leadership on governance in the context of transformation of Ukrainian society. The author focuses on the objective of political leadership's ability to provide professional level of government.
Key words: impact, public administration, political system, political leadership, political leader, political responsibility, political experience, transformation, ukrainian society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Основною проблемою трансформаційних процесів в Україні є те, що нові завдання вирішуються в основному старими засобами, оскільки нові демократичні механізми в державних інституціях відсутні. Глибинна суть демократичного суспільства передбачає узгодження інтересів різних суспільних груп у процесі підготовки та ухвалення рішень органами влади та взаємодію політичних лідерів у системі державного управління.

Також постає питання щодо політичного лідерства в державних інституціях і розмаїття політичних лідерів, які перебувають поза межами державного апарату, але прагнуть

впливати на прийняття політичних рішень, часом з метою досягнення офіційної влади.

Вивчення проблеми впливу політичного лідерства на державне управління в контексті трансформації українського суспільства не тільки актуальне, але й принципове завдання української політичної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблематику особливостей впливу політичного лідерства на державне управління, у тому числі і в контексті трансформації українського суспільства, досліджували: Г.Атаманчук, В.Бакуменко, В.Бондаренко, Д.Видрін, Б.Гаєвський, М.Головатий, М.Кармазіна, В.Коваленко, В.Кремень, В.Луговий, Н.Нижник, М.Михальченко, Т.Мотренко, О.Пухкал, Д.Табачник, Г.Райт, Ф.Рудіч, В.Шаповал та ін.

Активно розробляється дана проблематика вченими та викладачами Національної академії державного управління при Президентіві України, зокрема Е.Афоніним, М.Білінською, В.Бодровим, Р.Войтович, Л.Гонюковою, В.Гошовською, Н.Грицяк, В.Князевим, Ю.Ковбасюком, М.Логуновою, І.Надольним, А.Рачинським, В.Рєбкалом, І.Розпутенком, Г.Ситником, В.Скуратівським, В.Сороко, Ю.Сурміним, С.Телешуном, В.Тертичкою, В.Токовенко, В.Трощинським, С.Чукут, О.Якубовським, Л.Приходченко та іншими дослідниками. У їх працях ґрунтовно досліджені проблеми демократичної трансформації українського суспільства, поділу державної влади, взаємозв'язку і взаємодії різних владних структур державного управління.

Українські науковці досліджують політичне лідерство, пов'язуючи його функції із завданням розбудови незалежної Української держави та трансформаційними процесами реформування українського суспільства.

Так, наприклад, у навчально-методичному посібнику вітчизняних авторів О.Якубовського та Л.Приходченко "Кадри, еліта, лідерство в державному управлінні" [13] подається досить

вичерпний огляд найбільш загальних характеристик впливу політичного лідерства на державне управління.

Г.Атаманчук, розглядаючи категорію "управління" в контексті державного управління, висловлює думку щодо доцільності визначення управління через термін "вплив", який вказує на головне в управлінні - "момент впливу на спосіб мислення, поведінку та діяльність людей" [1].

Вітчизняний дослідник трансформації політичних режимів О.Романюк вважає, що апріорно можна передбачити три можливих варіанти розвитку постсоціалістичної трансформації: прямий перехід до демократії; перетворення тоталітарного режиму на авторитарний; повернення з певних причин суспільства до тоталітарного стану [11].

М.Логунова наголошує, що на формування сучасної управлінської еліти визначально впливають соціально-психологічні чинники, серед яких лідерство посідає гідне місце. Саме наявність творчого інноваційного мислення, оптимізму, емоційної стійкості, підприємливості, стресостійкості, уміння керувати власною поведінкою та створювати соціально-психологічний комфорт у колективі визначальним чином впливає на успіх управлінської діяльності як керівника, так і колективу в цілому [5].

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень, на наш погляд, проблема впливу політичного лідерства на державне управління в контексті трансформації українського суспільства недостатньо досліджена.

Метою статті є визначення концептуальних засад розвитку державно-управлінських відносин, перспектив їх удосконалення та упровадження в практику сучасного державотворення в умовах трансформаційних процесів впливу політичного лідерства на державне управління як сучасною вітчизняною наукою, так і зарубіжною.

Основні завдання дослідження:

дослідити теоретико-методологічні засади взаємодії політичного лідерства і державного управління та їх вплив на формування сучасних суспільно-владних відносин;
проаналізувати еволюцію сучасних політичних процесів та їх вплив на вдосконалення державного управління;
розкрити вплив політичного лідерства на розвиток сучасних державно-управлінських відносин.

Вклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку українського суспільства і держави відбуваються значні зміни в усіх сферах суспільного життя, що приводить до значних трансформацій державного управління, які потребують нової генерації політичних, державних діячів, наділених повагою і авторитетом з боку суспільства.

Їх успіхи в політиці багато в чому залежать не лише від наявності таланту, організаційних здібностей, інноваційного мислення, згуртованої команди однодумців, індивідуально-особистісних рис і якостей, але і від того позитивного образу, який формується в масовій суспільній свідомості і який є визначальним у ставленні до них громадян.

Базуючись на різних підходах до трактування феномену політичного лідерства, М.Логунова дає йому наукове визначення: "Політичний лідер - це особа, що володіє соціально-управлінським статусом, має можливість, певні індивідуально-психологічні здібності впливати на людей, ухвалювати рішення, справляти прямий чи опосередкований пріоритетний вплив на суспільство" [5].

У контексті нашого дослідження цікавим видається таке наукове визначення С.Кравченка: "Трансформації управлінські - докорінне перетворення форми та змісту управлінської системи, досягнення нового якісного стану її організації та функціонування, передусім перехід до нових принципів управління. Основним шляхом трансформацій системи державного управління виступають відповідні реформи, тому співвідношення між управлінськими реформами та управлінськими трансформаціями можна розглядати як

співвідношення "шлях - мета". При здійсненні планомірних управлінських трансформацій їх доцільно розглядати як компонент системних суспільних змін. Виходячи з принципу об'єктивності державного управління його системну трансформацію в певній країні необхідно проводити з урахуванням тенденцій розвитку суспільства та самого державного управління як у цій країні, так і у світі. Докорінне перетворення всієї системи державного управління може здійснюватися також у межах соціальних або політичних революцій, проте останні на даний час вважаються менш доцільними, ніж еволюційні зміни за допомогою реформ"[6].

В умовах демократизації та децентралізації політичних сил, на думку українських науковців, значно розширилось тлумачення самого політичного лідерства та впливу на державне управління. До політичних лідерів Д.Видрін відносить не лише тих, хто обіймає офіційні керівні посади в державі, а й впливових учасників політичного життя та регіональних політичних керівників, які діють сміливо, по-новаторськи і незалежно [3].

Досвід 19 років розбудови незалежності і процес трансформації українського суспільства дає можливість зробити деякі висновки щодо умов розвитку політичного лідерства.

По-перше, триває процес зміни політичних лідерів. Парламент має значний вплив на суспільно-політичне життя. А це означає: 1) створено ширший простір для дії різноманітних політичних сил, 2) процес політичного змагання чи протиборства між цими силами буде довшим, а отже, і процес взаємодії політичного лідерства та впливу на державне управління в період трансформації суспільства буде значно розтягнутим у часі.

У межах нашого дослідження важливо відзначити, що в Україні не сформовано усталеної політичної структури суспільства. Продовжують утворюватися нові політичні партії та об'єднання. Особливо активізується цей процес напередодні президентських виборів. Звичайно, що ці організації не мають достатнього досвіду, організаційно слабкі, ідеологічно розмиті.

Здавалося б, що посилення політичних партій створює сприятливі умови для формування нової політичної еліти. В цілому це правильне твердження, але його не можна розглядати абстрактно, як універсальне. Справа тому, що той набір політичних партій, який склався напередодні президентських виборів 2010-го року, ще не може розглядатися як зріла система політичних партій. Вони ще не стали впливовою й авторитетною силою в українському суспільстві.

Проте, вказуючи на нерозвиненість політичних структур, слід зауважити і їх позитивну роль. У сучасному громадсько-політичному житті України вони виступають зародками сталих політичних структур, що є необхідним етапом у становленні розвинутої політичної структури суспільства. Більш-менш чітко визначені позиції мають їх лідери. Вони є публічно відкритими, їх позиції більш чітко визначені. Однак це має зворотну сторону, оскільки вони не можуть часто їх змінювати без втрати політичного іміджу.

Особливістю формування політично лідерства в Україні є й те, що механізм демократичного утримання й передачі влади, а особливо відповідальності влади перед суспільством, лише задекларовано. Щоправда, суспільство поступово прогресує в цьому напрямі, оскільки від політичних заяв про необхідність демократичного обрання Президента, парламенту українське суспільство просунулось до їх майже повної реалізації. Так, і парламент, і Президент обрані демократично, причому вже не вперше. Тобто вже відбулася демократична передача влади від одного складу парламенту до іншого, від одного Президента до іншого. Ці механізми передачі влади легалізовані на рівні Конституції держави. Отже, можна констатувати, що трансформаційний прогрес у сфері політичного, державного, суспільного життя відбувається.

Разом з тим необхідно визнати й інше, а саме: у цьому русі українське суспільство перебуває лише на початковому етапі. Про початковість, а отже, і про незавершеність формування,

недосконалість існуючих механізмів утримання влади свідчать багато фактів.

По-перше, партії не мають у достатній кількості досвідчених фахівців, здатних у разі приходу до влади негайно включитись у роботу з управління державою. Партіям бракує досвіду створення тіньових кабінетів міністрів, вони не мають підготовлених фахівців для зайняття конкретних високих державних посад. Про це свідчать ситуації, пов'язані з майже щорічними відставками та призначеннями прем'єр-міністрів.

По-друге, у сьогоdnішній економічній ситуації такі молоді політичні партії, як сучасні українські, реально можуть домогтися обрання своїх членів у парламент, а ті, що сильніші, - формування з них парламентських фракцій. Але ні одна із сучасних політичних партій не готова самостійно взяти на себе відповідальність за суспільство в цілому.

Сьогодні, попри певні якісні зміни в принципах та характері функціонування економічної системи держави, залишається нереалізованим головне завдання ринкової трансформації - перехід до економічного зростання. Зміни, що відбуваються в економіці України, мають здебільшого стихійний характер, а заплановані результати перекриваються непередбачуваними наслідками. Усе це не могло не позначитися на стані суспільної свідомості: відсутність солідарності в суспільстві, загальна розгубленість та дезорієнтованість, зростання недовіри до влади та перехід значної частини електорату в опозицію до виконавчої та законодавчої влади [7].

Можливості суспільства щодо розв'язання складних суспільних проблем багато в чому залежать від наявності загальноновизнаного лідера, який би не тільки запропонував стратегію виходу з кризи, а зумів консолідувати суспільство на її виконання. Такими загальноновизнаними, загальнонаціональними лідерами, які очолили вихід суспільства з кризи, у недалекому минулому були Ф.Рузвельт, У.Черчилль, Де Голь, а в наш час - Л.Валенса, В.Гавел [4].

Харизматичний лідер не може виникнути сам по собі. Він завжди є продуктом певної активності мас, тільки в масі і завдяки масовій підтримці можливе формування харизматичного вождя. У харизматичному пануванні антропоморфізація влади виражена найбільш яскраво. Тут стикаються два принципи побудови суспільства: легальний та легітимний. Якщо легальність визначається шляхом виборів, то легітимність завжди спирається на довіру.

Слід зауважити, що проблема лідерства завжди залишалась складною для захисників демократії, її теоретиків. Ця складність зумовлена тим, що змальовувати демократичний устрій без лідерів означає створювати ґрунт для хибного сприйняття історичного досвіду, а включати їх до загальної картини історичного процесу породити ще більше труднощів [7].

Висновки. Трансформація сучасних суспільних відносин стосується глибинних змін у політичній системі і державному управлінні. Країна, перебуваючи у трансформаційному стані, маючи незбалансовану економіку й неструктуроване суспільство, потребує політичного лідерства, орієнтованого на національно-державні цінності, національні інтереси, що створює передумови для ефективної взаємодії "громадянське суспільство - держава".

Демократичні перетворення і зміни векторів розвитку в Україні зумовлюють створення дієвої системи державного управління, посилення впливу громадськості у вирішенні питань державного і місцевого значення, реформування системи політико-адміністративної взаємодії і вдосконалення державно-управлінських відносин, а також відповідної зміни способу мислення, ствердження нових ідей, концепцій та методологічних моделей у сучасних умовах трансформації українського суспільства. На нашу думку, стрижнем має стати стратегічна мета, що має трансформаційний характер, тобто змінюється залежно від обставин, в яких розвивається країна. На сьогодні стратегічна мета - це боротьба з корупцією та подолання бідності в державі. Відповідно, механізмом досягнення стратегічної мети має бути сильна держава з ефективною системою державного

управління, яка з громадянським суспільством здатна реагувати на виклики сьогодення.

Лідерам-управлінцям треба вчитися опановувати наукові методи соціального управління, знання й поваги до чинних законів, використання методів діалогу та переконання, бачити довкола себе конкретних людей, громадян, партнерів, а не відданих "виконавців".

Перспективою подальших досліджень є аналіз та синтез сучасних підходів до підготовки й формування політичного лідерства в державному управлінні, визначення концептуальних засад розвитку державно-управлінських відносин, перспектив їх удосконалення та упровадження в практику сучасного державотворення в умовах трансформаційних процесів українського суспільства.

Список використаних джерел

1. *Атаманчук Г. В.* Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. - М. : Юрид. лит., 1997. - 400 с.
2. *Батушан В.* Особливості впливу політичного лідерства на державне управління в умовах євроінтеграційних процесів : навч.-метод. матеріали / В. В. Батушан. - К. : Вид-во НАДУ, 2009. 27 с.
3. *Выдрин Д. И.* Очерки практической политологии / Д. И. Выдрин. - К., 1991. - 128 с.
4. *Кирилюка Ф. М.* Практикум з політології / заг. ред. Ф. М. Кирилюка. - К. : Видавн. дім "Комп'ютерпрес", 2003. - 622 с.
5. *Логунова М. М.* Політична психологія та іміджелогія : метод. матеріали до навч. модуля / М. М. Логунова, Л. М. Усаченко. К. : НАДУ, 2008. - 112 с.
6. *Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. - К. : НАДУ, 2010. - 820 с.*
7. *Кукуруза С.* Політичний лідер в сучасній Україні: умови й особливості функціонування // Зб. наук. пр. Укр. Акад. держ.

упр. при Президентові України / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. - К. : Вид-во УАДУ, 1998. - Вип. 2. - 336 с.

8. *Мак'явеллі Н.* Флорентійські хроніки ; Державець / Н. Мак'явеллі ; пер. з італ. А. Перепадя. - К. : Основи, 1998. - 462 с.

9. *Райт Г.* Державне управління / Г. Райт. - К., 1994.

10. *Ребкало В.* Українське політичне управління: деякі сучасні риси / В. Ребкало, Б. Гаєвський // Вісн. УАДУ. - 2000. - № 2. С. 169-186.

11. *Романюк О.* Моделі посткомуністичних трансформацій // Політ. менеджмент / О. Романюк. - 2006. - № 3 (18). - С. 35-50.

12. *Голубь В.* Політично-адміністративні реформи як реалізація нової управлінської парадигми: європейський вимір і Україна : навч.-метод. матеріали / Валерія Голубь. - К. : НАДУ, 2009. - 52 с.

13. *Якубовський О.* Кадри, еліта, лідерство в державному управлінні / О. П. Якубовський, Л. Л. Приходченко. - Одеса : ОФ УАДУ, Оптімум, 2001. - 173 с.